

06. Şeyh Ahmed Gülşenî'nin Tabirname'sinde Rüya Türleri ve Rüya Yorumu 1**Aslıhan GÜNEY² & Sevim YILMAZ ÖNDER³**

APA: Güney, A. & Yılmaz Önder, S. (2026). Şeyh Ahmed Gülşenî'nin Tabirname'sinde Rüya Türleri ve Rüya Yorumu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (53), 108-125. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.21361937>

Öz

Rüya motiflerinin tabir edildiği öğretici bir edebî tür olan tabirnameler genellikle iki bölümden oluşur. İlk bölüm olan mukaddime kısmında okuyucu, rüya türleri ve rüya yorumu hakkında bilgilendirilirken ikinci bölümde motiflerin sembolik anlamları verilir. Bu makalede Şeyh Ahmed Gülşenî'ye atfedilen bir tabirname incelenmektedir. Bu tabirnamenin mukaddime kısmında okuyucuya rüya türleri, rüyayı yorumlayan ve gören kişinin vasıfları ile rüya yorumunu etkileyen unsurlar hakkında bilgi verilmiş; eserin ana bölümünde ise rüyalar alfabetik olarak tabir edilmiştir. Bu çalışmada; çeşitli edebî türlerde farklı işlevlerdeki rüyanın, tabirname geleneğindeki yeri ve rüya yorumunu şekillendiren unsurların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma çerçevesinde dinî literatürde rahmani, şeytani ve nefsanî olmak üzere üçe ayrılan rüyaların görülme sebepleri ile vermek istediği mesajlar, rüya görüldükten sonra yapılması gerekenler, rüya yorumcusu ve rüyayı gören kişinin vasıfları ile rüya yorumunu etkileyen unsurlar incelenecektir. Mizacın, günlük kaygıların ve yeme-içme alışkanlıklarının kişinin gördüğü rüya üzerinde ne derece etkili olduğu üzerinde durulacak ve rüyaların itibar derecesinin neye göre değiştiği tartışılacaktır. Ayrıca rüyayı görenin yaşı, cinsiyeti, mesleği ve sosyal statüsü çerçevesinde yorumu farklılık gösteren rüyaların bir listesi verilecektir. Bunun yanı sıra “zaman” ve “mekân” kavramlarının da rüyaya olan etkisi incelenecek, rüyanın ne zaman ve nasıl bir ortamda yorumlanması gerektiği ile rüyanın gerçekleşme hızını etkileyen unsurlar üzerinde durulacaktır.

Keywords: tabirname, rüya türleri, rüya yorumu, Şeyh Ahmed Gülşenî

- 1 **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale “Ahmet Gülşenî'nin Tabirnamesi ve Motif İncelemesi” isimli doktora çalışması kapsamında üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Etik İzni: Bu çalışma etik izin gerektirmemektedir.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Ithenticate Oran: %11
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 01.04.2026-**Kabul Tarihi:** 14.07.2026-**Yayın Tarihi:** 15.07.2026; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.21361937>
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
- 2 Doktora öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / Phd Student, Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences (İstanbul, Türkiye), **e-posta:** aslihanbuyuksekeri@hotmail.com **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-5035-2173> **ROR ID:** <https://ror.org/0547yzj13>
- 3 Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Assoc. Prof., Yıldız Technical University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature (İstanbul, Türkiye), **e-posta:** sevimyilmazonder.tde@gmail.com **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-0661-5981> **ROR ID:** <https://ror.org/0547yzj13>

Adres <i>RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i> e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124 www.rumelide.com	Address <i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i> e-mail: editor@rumelide.com phone: +90 505 7958124 www.rumelide.com
--	--

Dream Types and Interpretation in Sheikh Ahmed Gülşenî's *Tabirname*⁴**Abstract**

This article examines a *Tabirname* attributed to Sheikh Ahmed Gülşenî. *Tabirnames*, which constitute a didactic literary genre in which dream motifs are interpreted, generally include in their introductory sections (*muqaddima*) information for the reader on dream types and dream interpretation. The *tabirname* attributed to Sheikh Ahmed Gülşenî was written within this framework: dreams are interpreted alphabetically in the main body of the work, while the introductory section provides the reader with information on dream types, the characteristics of both the dream interpreter and the dreamer, and the factors that influence dream interpretation. This study aims to identify how dreams -whose functions vary across different literary genres- are treated within the *tabirname* genre, as well as to determine the factors that influence dream interpretation. Within the framework of Sheikh Ahmed Gülşenî's *tabirname*, the study examines the reasons for the occurrence of dreams classified in religious literature as true dreams (rahmani), evil dreams (şeytani), and dreams from the nafs (nefsani); the messages these dreams seek to convey; the practices recommended after a dream is seen; the qualities of the dream interpreter and the dreamer; and the factors affecting dream interpretation. Furthermore, it considers how interpretations vary according to the dreamer's age, gender, occupation, and social status. Finally, the study examines the role of "time" and "place" in dream interpretation, focusing on the appropriate circumstances for interpreting dreams and the factors affecting their realization.

Keywords: dream interpretation book, types of dreams, dream interpretation, Sheikh Ahmed Gülşenî

4 **Statement (Thesis / Paper):** This article has been produced within the scope of the doctoral thesis titled "Ahmet Gülşenî'nin Tabirnamesi ve Motif İncelemesi". It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethics Approval: This study does not need ethics approval.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Ithenticatge, Rate: 11 %

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 01.04.2026-**Acceptance Date:** 14.07.2026-**Publication Date:** 15.07.2026; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.21361937>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Arapça “rüyet” kökünden türeyen ve sözlükte “görmek” anlamına gelen rüya, uyku esnasında kişinin zihninde beliren görüntülerin bütünüdür ifade eder. Rüya, psikologlara göre insanın fizyolojik durumunun bilinçaltına yansımaları iken teologlara göre ruhun misal âleminde gördükleridir (Osmanoğlu, 2017). Rüya genel olarak ilahi bir kaynak olarak nitelendirilir. Özellikle semavi dinlerde rüyalar, bir peygamber mucizesidir (Çelebi, 2018).

Eski Ahit Yaratılış bölümünde (15:12-13) yer alan anlatıda Rab, Avram'ın soyunun gelecekte karşı karşıya kalacağı akıbeti ona bir rüya vasıtasıyla bildirir. (Kutsal Kitap, 2002, s. 16) Matta İncili 1:18-21'de anlatıldığına göre, nişanlısı Meryem'in hamile olduğunu öğrenen ve bu sebeple Meryem'den gizlice ayrılma niyetinde olan Yusuf bir rüya görür. Rüyasında ona “Davut oğlu Yusuf! Meryem'i kendine eş olarak almaktan korkma. Çünkü onun rahminde oluşan, Kutsal Ruh'tandır.” denir (Kutsal Kitap, 2002, s. 1191-1192). Kur'an-ı Kerim Yusuf Suresi 4. ayette bildirildiğine göre Yusuf Peygamber rüyasında on bir yıldız, Güneş ve Ay'ın kendisine secde ettiğini görür. Ayrıca vahiyler Hz. Muhammed'e altı ay boyunca rüyalar vasıtasıyla gelmiştir. Yirmi üç yıllık nübüvvet müddeti içerisindeki bu altı aylık zaman dilimine işaret edilen bir hadiste, “Müminin sadık rüyası nübüvvetin kırk altıda biridir.” buyrulmuştur (al-Bukhari, 91/26).

Rüyada görülenlerin ne anlama geldiğini açıklayan ilme *tabir*, bu konuda yazılan kitaplara ise *tabirname* adı verilir. Müstakil bir eser olabileceği gibi mektup ya da mecmuaların içinde bir bölüm şeklinde de karşımıza çıkan bu edebî tür genellikle iki bölümden oluşur. Mukaddime adı verilen ilk bölümde rüya kavramı üzerinde durulurken ikinci bölümde motiflerin tabirine yer verilir.

Bu makalede, Şeyh Ahmed Gülşenî'ye atfedilen bir tabirname çerçevesinde rüya türleri ve tabir ilmi incelenecektir. Çeşitli edebî türlerde farklı fonksiyonlarda kullanılan rüyanın, tabirname gibi okuyucusunu bilgilendirmeyi amaçlayan öğretici bir türde nasıl ele alındığı incelenecek ve rüya yorumunu etkileyen unsurlar üzerinde durulacaktır.

1. Edebî türlerde rüya ve işlevleri

Türklerin ilk yazılı kaynaklarında rüya ile ilgili bir veri bulunmuyorken ilk rüya metinlerine Eski Uygurca döneminde rastlanır. Kutadgu Bilig'de yer alan aşağıdaki dizeler ise Türklerin rüyayı bir ilim olarak gördüğünü bizlere gösterir:

Taki bir bilig kör bu tüş ilmi ol

Tüşese yoruglı açar edgü ol

Udısa bu yalnuk tüşer ök bu tüş

Yora bilse terkin kelir agzı tuş (Yusuf Has Hacib, 1069/2008, s.752).

“Bir ilim de rüya ilmidir, rüya görünce, yoran kimse onu hayra çevirir; insan uyuyunca rüya görür, rüya yorumcusu yormasını bilirse dediği hemen çıkar” (Yusuf Has Hacib, 1069/2008, s.753).

Gerek İslamiyet öncesi gerek İslamiyet sonrası birçok edebî üründen rüya; kahramanı uyaran, onu müjdeleyen ve gelecekteki olaylara karşı hazırlayan bir olgudur. Özellikle halk hikâyelerinde kahramanın rüyasında sevgilisini görmesi ve ardından yolculuğa çıkması, gördüğü rüya vasıtasıyla pir elinden bade içerek ilahi aşkı tatması ve saz şairi olmak için gerekli bütün bilgileri rüyasında elde etmesi âşik edebiyatında rüyanın bilinen fonksiyonlarından biridir. Rüya, mesnevi türünde de bir anlatı ögesi

olarak sıkça kullanılır. *Süheyl ü Nevbahar* mesnevisinde Nevbahar'ın Süheyl'i ilk defa rüyasında görmesi, *İskendername'de* İskender'e cihan hakimiyetinin rüyasında müjdelenmesi, *Cemşid ü Hurşid'de* Çin hükümdarının oğlu Cemşid'in Rum kayserinin kızına rüyasında âşık olması rüyanın bilinçaltına ait bir ürün değil, ilahi düzenin bir parçası olduğunu gösterir. (Detaylı bilgi için bkz: Sarıkaya, 2014).

Rüya, edebî bir figür olmasının yanında meşrulaştırıcı ve politik işlevlere de sahiptir. Rüyaların ilahi mesajlar olarak algılanmasının yanı sıra ispatlanamıyor oluşları da onların meşrulaştırıcı etkisini güçlendirir. Uygur Türeyiş Efsanesi'nde Böğü Han ve vezirinin gördükleri rüya üzerine yaptıkları akınlar, Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın yaşlı veziri Uluğ Türk'ün gördüğü rüya ve bunun temelindeki devletleşme ya da Osman Bey'in rüyasının Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etkisi, rüyanın politik etkisini gösterir. (Detaylı bilgi için bkz: Günay, 2011, s.121; Kurt & Kurt, 2015 s. 242). Ayrıca siyasette açıkça dile getirilemeyen düşünce ve eleştirilerin rüyalar vasıtasıyla ifade edildiği görülür. Örneğin Veysî, *Habnâme* adlı eserinde Büyük İskender ve I. Ahmed'i bir rüya aracılığıyla buluşturmuş ve devlet düzeni için yapılması gereken düzenlemeleri bu vesileyle dile getirmiştir.

2. Rüya yazıcılığı ve tabirnameler

Rüyalar yoluyla geleceği tahmin etmeye ve bilinmeyeni bilmeye çalışmak tabirnamelerin yazılmasına neden olmuştur. Her ne kadar ilk örnekleri milattan önce 5000'li yıllara kadar dayansa da tabirname türünde günümüze ulaşan en eski eser; bugün British Museum EA10683,1'de kayıtlı, milattan önce 2000'li yıllara ait olduğu tahmin edilen ve yaklaşık 200 çeşit rüya yorumu ihtiva eden bir Mısır papirüsüdür. Tabir alanındaki en temel kaynaklardan biri ise Antik Yunan'da Artemidorus tarafından yazılan *Oneirkritikon* adlı eserdir. Artemidorus, bu eseri kaleme almak için Akdeniz ve çevresine geziler düzenleyerek bu bölgelerdeki rüya tabirlerini derlemiştir (Kavas, 2018, s. 591).

İslam dünyasında ise tabirname denince akla gelen ilk isim İbn Sîrîn'dir (ö. 729). İlk dönemlerde daha çok muhaddis ve fakih olarak tanınan İbn Sîrîn, sonraki yüzyıllarda ilk rüya tabircilerinden biri olarak anılır. Muhtemelen yazılan eserlerin meşruluğunu tasdik etmek için olacak ki İbn Sîrîn öldükten sonra bile kaleme alınan birçok eser ona nispet edilmiştir. İbn Sîrîn'in yanı sıra Ca'fer es-Sâdık, Ebû İshak İbrâhim el-Kirmânî, Câbir el-Mağribî, Nasr b. Ya'kûb ed-Dîneverî, İbn Ebû'd-Dünyâ, Abdülganî en-Nablusî ve Seyyid Süleyman el-Hüseynî adlı isimler tabirname türünde eser veren diğer âlimler arasındadır. Araştırmalara göre sadece erken İslam döneminde rüyalarla ilgili iki yüzün üzerinde eserin yazıldığı bilinmektedir (Oberhelman, 2018, s. 8).

Tabirnameler, Türk edebiyatında çoğunlukla Arapça ve Farsçadan tercüme şeklindedir. En çok tercüme edilen eserler ise İbn Sîrîn ve Ca'fer es-Sâdık'a aittir. Balaban, "Türkçe Yazma Tabirnameler" adlı çalışmasında 106 adet Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış tabirnameden söz eder (2014, s. 119-126). Bu eserlerin bir kısmının istinsah tarihi belli değildir.⁵ İstinsah tarihi bilinmemesine rağmen sunulduğu bey ya da hükümdar göz önüne alındığında Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyî'l-Hüseyn'in *Kitâbu't-ta'birât* adlı eseri, en eski eser kabul edilir. Yazar, I. Murad döneminde yaşadığını ve eserini Orhan oğlu Murad Bey'e sunduğunu ve eserine *Tuhfetü'l-Mülûk* adını verdiğini ifade eder. Eserin H. 1380 civarında yazıldığı düşünülmektedir. İkinci en eski eser ise Germiyan Sultanı Yakup b. Şah Süleyman b. Muhammed b. Yakub Han adına Farsça'dan tercüme edilen *Ta'bir-nâme-i Türkî*'dir. Müellifi ise Ahmed-i Daî'dir.

⁵ Söz varlığı, imla özellikleri ve yazar bilgilerine bakılarak yüzyılı tespit edilen bir tabirname örneği için bkz: (Büyükkşercer, 2019).

15 ve 18. yüzyıllar arasındaki istinsah tarihi belli eserler şu şekildedir:

1. Müşkil Güşâ: Yazarı ve müstensihî belli değildir. Katalog, istinsah tarihi olarak H. 1081 (M. 1642) olsa da yapılan çalışmalar istinsah tarihinin H. 891 (M. 1486) olduğunu göstermektedir.
2. Tabirname: H. 930 (M. 1524) tarihinde istinsah edilmiştir.
3. Tabirname: Müstensihî Hüsrev Bin Abdullah'tır. H. 982 (M. 1574) tarihinde istinsah edilmiştir.
4. Tabirü'l-Menamat: Müstensihî Edirneli Hacımusallî'dir. H. 991 (M. 1583) tarihinde istinsah edilmiştir.
5. Tabirname: Müstensihî Kurd Muhammed bin Ömer'dir. H. 996 (M.1588) tarihinde istinsah edilmiştir.
6. Tabirname: Müstensihî Cemaleddin Muhammed El-Kirmanî'dir. 27 Ramazan 1009 (M. 1 Nisan 1601) tarihinde istinsah edilmiştir.
7. Tabirname: H. 1040 (M. 1630) tarihinde istinsah edilmiştir.
8. Tabirname: Müstensihî, Muhammed Bin Mustafa'dır. Rebiü'l-ahir 1110 (M. Eylül 1698) tarihinde istinsah edilmiştir.
9. Tercüman-ı Gannam-ı Hanbelî: Yazarı Ebu Tahir İbrahim bin Yahya b. Ganim El-Hanbeli El-Makdisî'dir. Müstensihî, Mehmed Said'dir. Çankırı'da, H. 1121 (M.1709) tarihinde istinsah edilmiştir.
10. Tabirname: Müstensihî Abdullah bin Musliheddin'dir. H. 1157 (M. 1744) tarihinde istinsah edilmiştir.

3. Şeyh Ahmed Gülşenî ve tabirnamesi

Hicri 1106'da (M.1694) doğan Şeyh Ahmed Gülşenî'nin adı kaynaklarda Şeyh Ahmed Müsellem el-Gülşenî şeklinde geçmektedir. Aslen Belgradlıdır ve Edirne'de Gülşenî şeyhlerinden Hasan Sezâyî Efendi'ye intisap etmiş ve ona damat olmuştur. Daha sonra kendisinden hilafet alarak Edirne'de Veli Dede Tekkesine şeyh olmuştur. Hicri 1166'da (M.1753) 60 yaşında iken burada vefat etmiş ve Veli Dede Dergahının bahçesine defnedilmiştir (Şimşek, 2016, s.13-22).

Müellifin bilinen iki eseri vardır. Bunlardan biri *Divan*'ı diğeri ise Hasan Sezâyî Efendi'nin *Şumû'-ı Lâmi* isimli kasidesine yazdığı *Şerh-i Kaside-i Şumû'-ı Lâmi Fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbî* adlı şerhtir. (Şimşek, 2016, sf. 31) Eserleri arasında bu çalışmada ele alınan *tabirnameden* bahsedilmez. *Tabinamenin* son sayfasındaki istinsah tarihi 18. yüzyılı işaret etmektedir. Ancak Şeyh Ahmed Gülşenî'nin bu zamana kadar böyle bir eserinden bahsedilmemesi ve eserdeki imlâ özellikleri, eserin daha eski bir kaynaktan istinsah edildiğine dair şüphe uyandırmaktadır.

Söz konusu el yazması eser, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, 42 Kon 3407 numarasıyla kayıtlıdır. Eser toplamda 170 varak olup her bir varak 25 satırdan oluşmaktadır. Son varakta istinsah tarihi ve müstensihînin adı verilmektedir. Buna göre Şeyh Ahmed Gülşenî eseri, Hicri 1126 (M.1714-1715) tarihinde yazmıştır. Eser, mukaddime ve alfabetik olarak rüyaların tabir edildiği bir ana bölümden

oluşur. Mukaddime kısmında rüya ilminin gerekliliği ve kutsiyeti anlatılmış, rüya türleri üzerinde durulmuş, rüyanın görülme nedenleri ile rüya yorumunda etkili olan unsurlar hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Tabirnamedeki rüya türleri

Eserde rüyanın önemi üzerinde detaylıca durulur. Bununla beraber rüyanın bir peygamberlik mucizesi ve ilmi olduğundan, Allah'ın peygamberleri rüyalarında müjdelediğinden bahsedilir ve çeşitli yerlerde Hz. Yusuf, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'in gördüğü rüyalar anlatılır:

Bu 'ilm Yûsuf Peygamber mu'cizesi idi. Pes bir 'ilm-ki bir mürsel peygamberün mu'cizesi ola. Bilgil-ki bu 'ilm nübüvvet 'ilm[i]dür, kamu kimesnelere gerekli nesnedür. Ve mürsel olmayan peygamberlere Allahu te'âlâ hazretleri her birine düşde muştuluk verürdi ki sen peygambersin derdi. Bu sebebden bu nefis 'ilm anlara ma'lûm oldu. Ve andan bildiler ki kendüleri peygamber olmuşdur (Gülşenî, 2b/4-8).

Ayrıca çeşitli yerlerde İbn Abbas ve Hişam bin Ömer gibi âlimlere atıfta bulunulur, hadislerden örnek verilir:

Ve bay düşi fakîrler düşinden efdaldür zîrâ ki ol zekât ve sadaka verür ve hayr işler. Resûlullah-ı Ekrem -sallallahu 'aleyhivesellem- buyurmuşdur ⁶ اليد العليا خير من اليد السفلى Ya'ni yüce olan el yegrekdür alçak olan elden (Gülşenî, 7a/6-9).

Temelde rahmani, şeytani ve nefsanî olarak üçe ayrılan rüyalar, Gülşenî'nin tabirnamesinde çeşitli sınıflandırmalar ve alt başlıklarla açıklanır:

3.1.1 Rahmani rüyalar

Nübüvvetin sona ermesinden sonra devam edeceği bildirilen, insanın metafizik âlemle olan ilişkisini ve oradan aldığı bilgi ve müjdelere içeren rüyalar *rahmani* olarak tanımlanır. Kendi içinde emir, haber, korku ve müjde rüyaları olarak dörde ayrılan bu tür rüyalar kişiye ya mevcut olayların iç yüzü hakkında ya da gelecekteki bilgi verir:

Düş aslında iki nesnedür. Evvel nesneler hakikatinden agâh eder düşdür. Ve ikinci işler âhîrin peydâ eder düşdür ve bu iki asl dâhî dört kısım olur. Kısım-ı evvel emirdür, buyurıcı düşdür. Kismü's-sâni haberdür ya'ni haber verici düşdür. Kismü's-sâlis minnetdür ya'ni korkudıcı düşdür. Kismü'r-râbi mübeşşir düşdür ya'ni müjde verici düşdür (Gülşenî 3b/14-19).

Allah'ın rüya meleği aracılığıyla kuluna levh-i mahfuzdan başına gelecek iyi ya da kötü olayları gösterdiği rüyalara *tebşîr* denir. Kuluna rüyalar vasıtasıyla “Günahattan uzak dur.” ya da “İbadetle meşgul ol.” gibi uyarılarda bulunduğu rüyalara ise *tahzîr* denir. Kuluna rehberlik ettiği “Cihat et.”, “Hacca git.” ya da “Sadaka ver.” gibi telkinlerde bulunduğu rüyalara ise *ilhâm* denir:

Tebşîr oldur ki Allahu te'âlâ levh-i mahfûz üzere bir ferîşte müvekkel etmişdür ki ol ferîşte eyüden ve yaramazdan benî-âdem üzerine ne gelir ise ol nesne[y]i levh-i mahfûzdan alup ana gösterür. Ol ferîşteye melekü'r-rüyâ derler. Eger bir kimesneye bir beşâret lâzım olsa Allahu te'âlâ tevfiği ile ol ferîşte gösterür. Ve amma tahzîr oldur ki düş issine erecek nesneden korku vere ta-kim tâ'ate ve 'ibâdetle meşgûl ola ve ma'siyyetden tevbe etmege meyl ede, kavlehu te'âlâ ⁷ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً إِنَّهُ يُوْثِقُ الْغُرُوثَ ve amma ilhâm oldur ki Allahu te'âlâ ol ferîşteye ilhâm verür. Ta-kim düş issine düşde göstere ki sadaka ve hac ve cihâd ede ve ma'siyyetlerden tevbe edüp Allahu te'âlâyâ döne ve halâyıka ihsân göstere (Gülşenî 4b/5-13).

⁶ Anlamı: “Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır.” Literatürdeki yaygın çevirisi: “Veren el alan elden üstündür.”

Bu kısım, Musul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Dr. Shaymaa Emad Yahya tarafından tercüme edilmiştir.

⁷ Nur Suresi 31. ayet. Anlamı: Hepiniz Allah'a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa ersiniz!

3.1.2 Şeytani ve nefsanî rüyalar

Şeytanın aldatma, korku ve vesveseleri sebebiyle kişinin gördüğü hayallere şeytani rüyalar denir. Kişinin fizyolojik ihtiyaçları, hayalleri ve kuruntuları gibi günlük meşgaleler kaynaklı meydana gelen rüyalara ise *nefsanî rüya* denir. Batıl olan bu rüya türleri kimi kaynaklarda *ahlâm* ya da *adgâsu ahlâm* olarak da geçer. Sözlük anlamı olarak ahlâm, genellikle korkunç düşler için kullanılan *hulm* (حلم) sözcüğünün çoğulu iken adgâs; “demet” anlamındaki *diğs* (دِغْس) sözcüğünün çoğuludur. *Adgâsu ahlâm* kavramı ise Yusuf Suresi 44. ayette “karmaşık rüyalar” anlamında kullanılmıştır. Bu tür rüyalar bir hastalık, endişe ya da şeytan vesveselerinden dolayı görülebilir. Kişinin endişelerinden kaynaklı gördüğü rüyalara *himmet*, hastalıktan ötürü gördüğü rüyalara ise *illet* denir. Şeytanın gösterdiğine inanılan rüyaların sonunda ise kişi gusül abdesti almalıdır:

Ammâ himmet düşi oldur ki uyanıkla endişe edindiği nesne[yi] düşünde göre ve ol düşün aslı olmaz. Ammâ ‘illet düşi oldur ki bir zahmetli kimesne uyuya ve ol agrıdan düşünde heybetli ve münker nesneler göre. Bunun gibi düşün dahı aslı olmaz. Ammâ şeytân düşi oldur ki gusul vâcib eder veya mümkün olmaz nesneleri düşünde görür. Adgâsu ahlâm olur ve ol düş ta’bir olmaya (Gülşenî 4b/16-20).

Bu tür rüyaların görülmesinde kişinin tabiatı, yiyip içtikleri, sarhoşluğu ya da ergenliği etkili olabilir. Burada zikredilen “tabiat” sözcüğü ilk ve orta çağdaki mizaç teorisi ile ilişkilidir. Ahlat-ı erbaa olarak bilinen bu teoriye göre insan bedeninde “kan, safra, balgam ve sevda” olmak üzere dört farklı sıvı bulunur. Bedeni dolaşan kan akıcı ve sıcak, karaciğerde saklanan sarı safra kuru ve sıcak, beyinde saklanan balgam akıcı ve soğuk, dalak ve midede bulunan kara safra (sevda) kuru ve soğuktur. Bu mizaç teorisine göre vücuda alınan besinlerin bu dört maddeye dönüştüğüne ve ilkbaharın kanı, yazın safrayı, kışın balgamı ve sonbaharın sevdayı harekete geçirdiğine inanılır. Kişinin hem sağlığının hem de mizacının bu dört sıvı arasındaki denge ya da dengesizliğe bağlı olduğu düşünülür (Demirhan Erdemir, 1989). Gülşenî’nin eserinde de vücuttaki bu dört temel sıvıyı artıran yiyeceklerden bahsedilmiş, bunun sonucunda kişinin rüyasında görebileceği nesnelere örnek verilmiş ve böyle zamanlarda görülen rüyalara itibar edilmemesi gerektiği söylenmiştir. Buna göre et, helva ve şarap sebebiyle kanı artan kişi rüyasında hacamat, kan aldırma, dünya zevkleri ve müzik aletleri ile ilgili şeyler görecektir. Ayrıca sâilin -rüyayı görenin- kilolu, yüzünün ise kırmızıya dönük olması onda kan sıvısının baskın geldiğine işaret eder. Sarımsak, soğan, biber, sıcak ve kuru yemeklerden ötürü safrası artan kişi rüyasında ateş ve sıcaklıkla ilgili sarı şeyler görecektir. Ayrıca safrası artan kişi cılızdır ve teni sarıya dönüktür; hâl ve tavrında ise acelecilik vardır ve çok konuşur. Ayrın, yoğurt ve süt gibi yiyeceklerden ötürü balgamı artan kişi yağmur, dolu gibi su ile ilişkili şeyler görmeye meyillidir. Balgamı artan kişi yavaş konuşur. Böyle kişiler kilolu olur ve yüzleri beyaza dönüktür. Sığır eti, patlıcan, kuru ve ekşi yiyeceklerden ötürü sevda artan kişi ise rüyasında kurt, yılan, akrep gibi hayvanlar ile karanlık görür. Böyle kişilerin yüzleri bulanık, ruh durumları ise melankoliktir.

Eger bir kimesne kendü tab’ı üzerine çok et ve helvâ ve şerâb ve kan arturur yemekler yese üzerine kan gâlib olsa düşde gördüğü hacâmat ve kan almakdur, riya-yı hîn ve ‘işret ola ve çeng ve çegâne ve bunlara benzer nesneler ki iştmiş ola. Pes mu’abbir kendüye nazar ede. Eger anı kızıl ve tenin semiz, kendüyi şâd görse ol ‘illet kan galebesindendir. Ol düşün aslı yokdur. Ve eger sarımsak ve soğan⁸ ve fülful ve ıssı ve kuru yemekden üzerine safra⁹ gâlib olsa düşünde od ve şem’ ve çerâğ ve kandîl ve ıssılık ve çok sarı nesneler görmüş ola. Ana nazar edüp anı sarı ve arık ve anda tezlik ve hareket ve çok söyler görse bil-ki safra kendü tab’[ı] üzerine gâlib olmuştur ve düşünün aslı yokdur. Ve eger kendü tab’[ı] üzerine ayrın ve yoğurt ve süd ve bunlara benzer nesne balgam ziyâde eder. Balgam gâlib olsa düşde gördüğü yağmur ve sular ve çih ve tolu ve çok ak nesneler ola. Mu’abbir ana nazar ede yüzün ak ve tenin semiz ve sözinde ağırlık görse anın tab’ı üzerine balgam gâlib olmuş ola ve düşünün aslı

⁸ Sogan: Sogan 5b/22.

⁹ Safra: Kan 5b/23.

olmaya. Ve eger anun tab'ı üzerine sığır eti ve kuru ve turş ve bâdincân ve her nesne ki bunlara benzer yemekden sevdâ gâlib olsa ve düşde gördüğü kurd ve yılan ve 'akreb ve karanulık ola. Çün mu'abbir eyü nazar edüp anun yüzin bulanık ve kendüzini fikretde ve teşvişde elini sebebsiz gözin sığar görse anun üzerine sevdâ gâlib olmuş ola ve düşünün aslı olmaya (Gülşenî 5b/17-6a/12).

Bir rüyanın fizyolojik ya da psikolojik sebeplerden mi yoksa ilahi bir nedenden mi görülüyor oluşu, o rüyanın itibar derecesiyle ilgilidir. Bir rüyayı yormak, daha karmaşık bir yapıdır ve kendi içinde kuralları vardır.

3.2 Rüya yorumunda dikkat edilmesi gerekenler

3.2.1 Muabbirin vasıfları

“Bir şeyi açıklamak, yormak” anlamındaki ‘*abr* (عبر) filinden türeyen *muabbir*, rüyayı yorumlayan kişi anlamına gelir. Bir muabbirin sahip olması gereken birçok özellik vardır. Bu özelliklerin en başında, bir rüyayı daha anlatılmadan biliyor olmasıdır. Bu noktada en çok tanınan muabbirler, Arap vakayinâmelerinde geçen Şikk ve Satih isimli kâhinlerdir. Anlatıldığına göre Rabia ibn Nasr el-Lahmî bir rüya görür ve huzuruna yorumlamaları için Şikk ve Satih'i çağırır. Kralın huzuruna ayrı ayrı çıkan bu kâhinler, kralın gördüğü rüyayı daha o anlatmadan bilir ve aynı şekilde yorumlarlar. Böylelikle bu iki kâhin Hz. Muhammed'i ve Müslümanlığı İslam'ın doğuşundan ve Peygamber'in nübüvvetinden çok önce bildirmiş olurlar (Schimmel, 2005, sf. 56-57).

Bir rüya ilk olarak nasıl yorumlanırsa öyle vuku bulacaktır. Buna kaynak olarak Hz. Ayşe'nin, kocası ticaret maksadıyla uzakta olan bir kadının rüyasını yorumlaması üzerine Hz. Muhammed'in Hz. Ayşe'ye verdiği nasihat gösterilir. (Debbağ, 1976, aktaran Yüksel, 1996 s, 96.) Bu nedenle rüya kesinlikle herhangi birine anlatılmamalı, muabbir işinin ehli olmalıdır. Ahmed Gülşenî eserinde muabbirin önemini vurgulamak için Firavun'un rüyası ve Hz. Yusuf'un yorumunu örnek gösterir. Buna göre Firavun bir rüya görür ama hiçbir muabbir onu yorumlamaya muvaffak olamaz. Böylece Hz. Yusuf'a danışılır; sadece o, rüyayı doğru yorumlayabilir.

Ey monlâlar, benüm bu düşümden bana fetvâ verün eger bu düşün ta'bîr ve te'vîlin bilürsenüz. Eytdiler: “Biz bu 'ilmde 'âciz olduk. Meger Yûsuf -'a.s.- bilür.” dediler. Vardılar Hazret-i Yûsuf Peygamberden su'âl etdi. Hazret-i Yûsuf Nebî bu düşü Kurân-ı mecîdde zıkr olınan vech üzere ta'bîr etdi. Pes bu huccetle bildim ki ne kadar câhiller düşü ta'bîr eyleseler muvâfık ve dürtüst olmaya. Ta'bîr ol ta'bîrdür ki 'âlim kimesne ta'bîr ede (Gülşenî, 10a/11-15).

Eserde bildirilen muabbiri yetkin kılan özelliklere göre bir muabbir yaramaz dinli, cahil, düşman ya da kadın olmamalıdır: “Ve dahı düşü dört dürlü tâ'îfeden su'âl etmeyeler. Evvel yaramaz dinlü âdemden, ikinci 'avratlardan, üçüncü câhillerden, dördüncü düşmenlerden ki bu dört dürlü kimesnelerin ta'bîrinde hayr olmaz” (Gülşenî, 14a/16-18).

Muabbir yorumuna başlamadan önce düşü görenin ekonomik durumunu, sosyal statüsünü, cinsiyetini bilmeli, bir derdi var mı öğrenmelidir. Ayrıca hem düşü doğru yorumlamak hem de düşün gerçekleşme süresini hesaplamak adına rüyanın hangi mevsimde ve günün hangi zaman diliminde görüldüğünü sâile sormalı ve çevredeki işaretleri gözlemlemelidir. Eğer muabbir bir rüyayı yorumlayamıyorsa bunu açıkça belirtmelidir:

Ve dahı mu'abbir bile ki düş issi sultân midür veyâ ra'îyyet midür, ekâbir midür ve 'âlim ve câhil midür veyâ âzâde veyâ bende midür veyâ gani veyâ fakîr midür veyâ er veyâ 'avrat-midür veyâ pîr veyâ civân midür veyâ oğlan veyâ kız midür. Ve dahı görülen düş gece midür veyâ gündüz mi görülmüşdür veyâ yaz mevsümünde mi görülmüşdür veyâ kışın-mı görülmüşdür veyâ gönli fârig-midür veyâhûd endişe üzere midür. Ve bu cümle[y]i bilüp dahı 'akl yolından ta'bîr ve te'vîl ede. Ve her ne ki

kendüye müşkil ola sâ'ile diye-ki bu düşün te'vîlin bilmezem diye. Ve mu'abbire lâzımdur ki düş gören kimesnenün kelîmâtın tamâm dinleye te'emmül ede. Eger sözi dürüst olsa ma'nâsı dahı dürüst ve sahîh olur, anı ta'bîr ede. Ve eger söz arasında bir egrilik olsa anı hafz edüp asl üzere ta'bîr ede. Ve eger kamu gördüğü düş muhtelif olup birbirine uymaz olsa adgâsu ahlâm olur. Anı ta'bîr eylemeye. Ve eger gördüğü düş pûşide olup anı bilmese düş issinden su'âl ede ki gönlin tar-mıdur ve ferah-mıdur cevâbın tamâm ede ol binâ üzere ta'bîr ede (Gülşenî, 11a/21-11b/9).

Rüyayı tabir ederken muabbir; sâilin dinini ve idrak seviyesini göz önünde bulundurmalı, rüyasını anlatırken nasıl bir hâl ve tutumda bulunduğuna dikkat etmelidir. Ayrıca hem sâilin hem de anne ve babasının adı rüya yorumunda önemli bir rol oynar. Peygamber isimleri hayra, müşrik isimleri ise şerre yorumlanır:

Ve mu'abbire gerekdür ki sâ'ilün adın ve mîkdârın ve mertebesin ve mezhebin ve sırrın ve fehmin ve dînin ve adın ve 'ilmin bile. Ve düşü gece mi gördü veyâ gündüz mi gördü ve dahı nazar ede ki sâ'il su'âl vaktinde ne hareketde dura ve düşü ne vech üzere edâ eyler. Ve dahı mu'abbire lâzımdur ki bir kimesne düş su'âl etdikde anun adın ve atasının ve anasının adın su'âl ede. Eger peygamberler adı olsa zecr ü fâl tarîkiyle hayra ve beşârete ve şâdilige delîl ola. Ve eger adları buna hilâf olsa Bû-Cehil, Bû-Leheb ve Bu'l-hakem ve bunun emsâli adlar olsa şerre ve mazarrata ve endişeye delâlet eder (Gülşenî, 13b/11-18).

Ayrıca muabbir sâili dikkatlice dinlemeli ve sâilin rüyasını anlatırken seçtiği kelimelere dikkat etmelidir. Seçilen kelimeler rüyanın yorumunu etkiler. Örneğin burnunun kanadığını gören bir kişi muabbire “Burnumdan kan geldi.” derse bu, o kişinin eline mal gireceği şeklinde yorumlanır. Eğer “Burnumdan kan gitti.” derse bu, o kişinin mal kaybedeceğine işaret eder: “Eger bir kimesne düşde burnı kanayup mu'abbire ‘Burnımdan kan geldi.’ dese çok mâl bula. ‘Burnımdan getdi.’ dese te'vîli hilâf ola” (Gülşenî, 47a/6-7).

Muabbir yorumunu muhakkak ki bazı kurallar çerçevesinde gerçekleştirmeli ve yorumunu yapmadan önce bahsi geçen bu hususlara dikkat etmelidir. Bununla birlikte rüya gören kişinin de üzerine düşen bazı vazifeler vardır:

3.2.2 Sâilin vasıfları

“Sormak, dilenmek” anlamındaki *se'ele* (سأل) fiilinden türeyen *sâil*, rüyasını yorumlatan kişiye denir. Sâilin en büyük görevi düşü ile ilgili yalan söylememesi ya da görmediği bir düşü görmüş gibi anlatmamasıdır. İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre Sünen-i İbn-i Mace'de şöyle denmektedir: “Kim görmediği bir rüyayı gördüğünü iddia ederek yalan söylerse kıyamet günü ona iki arpa tanesini birbirine düğümlemesi teklif edilir ve bunu yapamamasından dolayı tazib edilir.” (İbn Majah, 35/8) Nablusî'nin aktardığına göre eğer bir kişi uydurma rüyalar anlattığında eğer yorumu iyiye muabbire, kötü ise sahtekâr rüya sahibinedir (Schwarz, 1913, aktaran Schimmel, 2005, s. 61).

Tabirnamede anlatıldığına göre kişi eğer iyi bir rüya gördüyse şükredip sadaka vermeli ve eğer kötü bir rüya gördüyse belirli duaları okuyup “Ya Rab sen bilirsin, ben bilmem. Bu düşün hayrını bana ve tüm Müslümanlara iletir ve şerrini benden ve tüm Müslümanlardan def eyle.” demelidir.¹⁰ Ardından sabah namazını kılmalı ve gönlü ferah bir biçimde muabbirin huzuruna gelmelidir:

Eger bir eyü düş görmüş olsa şükr eyleyip sadaka vere ve mu'abbire vara veyâ mu'abbiri kendü katına da' vet ede. Ve eger yaramaz düş görmüş olsa bu du'â[y]ı okuya:

اعوذ بالله العظيم من الشيطان الرجيم ان الله هو السميع العليم بسم الله الرحمن الرحيم قل هو الله احد 11

suresin okuya. Dahı kendü üzerine üfure ve deye: “Ya Rab sen bilürsin, ben bilmezem. Bu düşün

¹⁰ Benzer bir dua örneği için bkz: (Yılmaz Önder & Büyükkşekerci, 2022).

¹¹ Şuarâ Suresi, 220. Ayet: “Her şeyi işiten, bilen O'dur;” İhlas Suresi, 1. Ayet: “De ki 'O, Allah'tır, bir tek tir.

hayrın bana ve cemî' Müselmânlara erişdür. Ve eger yaramazdur, şerrin benden ve cemî' Müselmânlar üzerinden def' eyle" (Gülşenî, 13a/17-23).

Şeyh Ahmed Gülşenî'nin eserinde sâilin durumunun rüya yorumuna etkisi geniş çapta incelenmiştir. Eserin giriş kısmında bunun için ayrı bir inceleme bölümü oluşturulurken eser içinde de sık sık aynı rüya sâilin durumuna göre farklı şekillerde yorumlanmıştır. Buna göre rüyası en makbul olan kişiler padişahlardır. Bunun sebebini ise yazar, Allah'ın padişahları halktan üstün tutması olarak gösterir: "Pâdişâhların düşü fazlı ra'yyetleri üzerine fazlı gibidür. Zîrâ Allahu te'âlâ pâdişâhları sâ'ir halkdan güzide edüp ihtiyâr etmişdür" (Gülşenî 6b/5-7).

Padişahlardan sonra rüyası en kıymetli olanlar kadılar, fakihler ve âlimlerdir. Zira kadılar adaletten sorumludur; fakihler, haramı ve sünneti bilir. Âlimlere ise Allah, halkı doğruya çağırmaları için güç vermiştir. Bu sebeplerden ötürü onların düşü en makbul düşlerdir:

Kâdılar düşü gayr kimesneler düşinden efdaldür, zîrâ ki 'adl ü insâf ve lutf, 'âm [u] hâs işine nazar etmek kâdılardan olur. Ve fukahâ düşü gayr kimesneler düşinden efdaldür. Zîrâ ki anlara Allahu te'âlâ tevfiğ vermişdür. İslâm hudûdın ve ferâiz ve sünnetin, helâl ve harâm anlar bildürdiler. Ve âzâdlar düşü kullar düşinden efdaldür zîrâ ki Allahu te'âlâ anlara şeref ve nesib vermişdür. Ve 'ulemâ düşü câhiller düşinden efdaldür zîrâ ki Allahu te'âlâ anlara tevfiğ vermişdür, halkı togru yola da'vet ederler (Gülşenî 6b/15-21).

Eserde özgür kişi ile kölenin, kadın ile erkeğin, ahlakı bozuk olan ile ahlakı düzgün olanın, zengin ve fakirin düşü kıyaslanır. Buna göre özgür kişinin düşü kölenin düşünden üstündür. Çünkü Allah özgür kişiye şeref ve soy vermiştir. Zaten kölenin düşü de efendisine aittir. Erkeklerin düşü ise kadınların düşünden üstündür. Buna delil olarak ise Nisa Suresi 34. ayet gösterilir. Bu ayete göre erkekler mallarından harcama yaptıkları için kadınların yöneticisi ve koruyucusu durumundadırlar:

Ve erenler düşü 'avratlar düşinden efdaldür. Zîrâ ki Allahu te'âlâ erenleri 'avratlardan üstün etmişdür. Bu delil ile ki kendü kelâmında buyurmuşdur:

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ (Gülşenî, 6b/22-24).

Ahlaklı kişinin rüyası ise günahattan uzak durması sebebiyle ahlaksızınkinden üstündür. Dünyevi kaygılar taşıyan, bu nedenle de *nefsani rüya* görme eğilimi yüksek olan fakirlerin rüyasına ise itibar edilmez. Ayrıca zengin kişi sadaka verir ve hayır işler. Dolayısıyla rüyası daha makbuldür:

Mestûr olan düşü fâsid düşinden efdaldür. Zîrâ ki mestûr olan kimesneler eyülikdedür ve ma'siyetden irag olur ve fâsik düşü kıyâmet gününde kendü üzerine şahid olur. Ve bay düşü fakirler düşinden efdaldür. Zîrâ ki ol zekât ve sadaka verir ve hayr işler (Gülşenî, 7a/4-7).

Şeyh Ahmed Gülşenî, bunun ardından ergen ve çocuğun düşüne ne kadar itibar edilmesi gerektiğini tartışır. Ergen düşüne itibar edilmemelidir zira onda şehvet hâkimdir. Çocuk düşü için ise durum biraz daha karmaşıktır. Zira onlar kalplerinin temizliği sebebiyle salih düş görmeye yatkındır. Fakat çocuk olmaları sebebiyle gördükleri rüyanın tümünü hatırlamayabilirler.

Bâlig olan oğlan düşü za'îf olur. Zîrâ ki şehvetleri kendü üzerine gâlibdür ve edebleri ve 'akalları¹³ tamâm degildür ve ba'zı mu'abbirler eydürler nâ-bâlig oğlan düşü iki koldur. Bir kol budur ki düşler dürüst ve gerçektür ve hükmi tezde vâkı' olur. Zîrâ ki nâ-bâlig gönli henüz pas dutmamışdur ve dahı dünyâ işinden fârigdür. Ve ikinci kol budur ki nâ-bâlig düşünün te'vili olmaz zîrâ ki anun ol kadar 'aklı yokdur ki tamâm düşü zabt edebile (Gülşenî, 7a/12-17).

¹² Nisa Suresi, 34. ayet: "Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar."

¹³ 'akalları: 'âkilleri 7a/13

Yazarın üzerinde durduğu bir başka konu ise kâfir kişinin düşünün makbul olup olmadığı konusudur. Her ne kadar Müslüman kişinin rüyası kâfir kişinin rüyasından daha üstün tutulsa da tarih boyunca rüyası gerçekleşen birçok gayrimüslim kişi bulunmaktadır. Şeyh Ahmed Gülşenî de eserinde bu mevzuya değinmiş, Müslüman olmayan birinin de salih düş görebileceğini vurgulamak adına Hayber Kalesi kumandanının eşi Safiye'nin rüyasını örnek göstermiştir. Buna göre Yahudi bir aileden gelen Safiye, rüyasında Ay ve Güneş'in eteğine düştüğünü görür ve bu rüyasını kocasına söyler. Kocasını bu duruma çok kızar ve Safiye'ye bir tokat atar. Zira bu rüya gerçek olursa Hz. Muhammed Hayber'i alacak ve Safiye ile evlenecektir. Rüya gerçek olur ve Hayber Kalesi fethi sırasında Safiye esir alınır ve ganimet olarak Hz. Muhammed'in huzuruna çıkarılır. Yüzündeki yaranın sebebi sorulunca da Safiye yaşananları anlatır ve sonunda Hz. Muhammed ile evlenir.

Meselâ Resûlullah -sallallahu te'âlâ 'aleyhivesellem- zamânında Safiyye binti Huyey¹⁴ düşünde gördü ki Ay ve Güneş gökden inüp etegine düşdiler. Uykudan uyandı, Hayber begini ol düşden haberdâr eyledi. Ol me'lûn [an]un yüzine eliyle çaldı ve dedi "Eger gerçek olsa senün düşün Muhammed, Hayber'i alup sana evlenecektür." dedi. Fî'l-vâki' ol zamân Hayber alınup İslâm leşkeri Safiyye'yi alup Hazret-i Sultân hizmetine getürdiler. Safiyye'den su'âl etdiler ki yüzündeki eser ne eserdür dediler, eytdi: "Ya Resûlullah -sallallahu 'aleyhivesellem- bir düş gördüm, Hayber begine dedüm eger düşün gerçek ise Muhammed, Hayber'i alur, seni dahı alup ciftlenür deyüp urdı. Anun eli eseridür." dedi (Gülşenî 7a/20-7b/3).

Yukarıda da bahsedildiği üzere eserdeki tabirlerin bir standardı olmadığı, yorumun rüya sahibine göre şekillendiği görülmektedir. Buna göre eserde yer alan altmış iki rüya motifinin yorumu; kişinin yaşı, cinsiyeti, mesleği ve sosyal statüsü çerçevesinde farklılık göstermektedir. Bu motiflerden on tanesinin (arka, ılgım salgım, bıçak, bağışlanan nesne, boğucak, taç, çeşmeden el yüz yıkamak, çeng çalmak, Yahudi olmak, ihram giymek) hem genel anlamı hem de rüyayı görenin durumuna göre değişen anlamı verilmiştir. Diğer motifler için genel bir anlam verilmemiş, doğrudan kişiye göre yorumlanmışlardır.

Rüya	Rüyanın Kişiye Göre Yorumu
minberde hutbe okumak	Dindar ve namuslu kişi için: Şerefli olmak Fitneci için: Asılmak
kişinin atının uçması	Dindar ve namuslu kişi için: Büyük bir sefere çıkmak Fitneci için: Fitne
ezan okumak	Dindar ve namuslu kişi için: Kabe'yi ziyaret etmek Günahkâr için: Hırsızlarca soyulmak
öksürüp elhamdülillah demek	Sağlıklı kişi için: İhtiyacını karşılamak Hasta için: Doktor ihtiyacı
arka	Genel Anlam: Sığınılacak güçlü kişi Köle için: Efendi Halk için: Padişah
cinsel organın bulunduğu bölge	Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcun ödenmesi Korkusu olan kişi için: Güvenlik
ılgım salgım (Serap)	Genel Anlam: Batıl söz ve tamamlanmayacak iş Ümitvar kişi için: Dileğin gerçekleşmemesi
bıçak	Genel Anlam: İki yüz akçe ya da yirmi altın elde etmek Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak

¹⁴ Huyey: Habis 7a/21

Rüya	Rüyanın Kişiyeye Göre Yorumu
bağıslanan nesne	Genel Anlam: İyilik Kâfir ve Yahudiler için: Müslüman olmak
bürünce	Kadınlar için: Erkek Erkekler için: Kadın
boğucak (Zehirli bir böcek türü)	Genel Anlam: İyilik görmek Aktarlık yapan için: Zarara uğramak
bilezik	Kadınlar için: Erkek Erkekler için: Kadın
boynun vurulması	Köle için: Özgürlüğüne kavuşmak Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Yoksullar için: İyilik bulmak Zenginler için: Kötülük bulmak
taç	Genel Anlam: Hâl iyiliği Padişah için: Vilayet Kadınlar için: Erkek
teyemmüm etmek	Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Fakirler için: Bolluk Hapistekiler için: Hapisten kurtulmak
çıplak olmak	Dindar ve namuslu kişi için: Günahlarının affı Fitneci kişi için: Günahlarının affedilmemesi Makam sahibi kişi için: Görevden kovulmak Erkek çocuk için: Kâhyasından ayrılmak Erkek için: Karısının ölmesi Köle için: Özgürlüğüne kavuşmak
çarşaf	Kadınlar için: Erkek Erkekler için: Kadın
çeşmeden el yüz yıkamak	Genel Anlam: Kaygıdan kurtulmak Köle için: Özgürlüğe kavuşmak Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Günahkâr için: Tövbe etmek
çakal	Kadınlar için: Erkek Erkekler için: Kadın
çeng çalmak	Genel Anlam: Yalan söz Hasta için: Ölüm
siyah çorap	Dindar ve namuslu kişi için: İyilik bulmak Kötü huylu kişi için: Kötülük bulmak
Yahudi olmak	Genel Anlam: İsyan etmeye cesaret etmek Fıkıh âlimi için: Bilgisini saklamak Borçlu kişi için: Borcunu inkar etmek
hacca varmak	Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi

Rüya	Rüyanın Kişiyeye Göre Yorumu
	Fakir için: Zenginlik Korkusu olan kişi için: Güvenlik Seferdeki kişinin için: Vatanına kavuşmak
ihram giymek	Genel Anlam: Güçlü iman Hasta için: Ölüm
bir günah sebebinden kırbaç vurulmak	Dindar ve namuslu kişi için: Dünya işine meşgul olmak Fitneci kişi için: Başına bir bela gelmek
hamama girip yıkanmak	Borçlu kişi için: Borcunun ödenmesi Hasta için: Şifa bulmak
hayz olmak (Regl olmak)	Erkekler için: Günah işlemek Kadınlar için: Mal bereketi
halhal	Erkekler için: Zindan ve kaygı Kadınlar için: Ziynet ve şeref
hıyar	Hamile kadın için: Kız çocuk doğurmak Hasta için: Şifa bulmak
zemzem	Hasta için: Şifa bulmak
zeytin	Köle için: Vurulmak
saç	Dindar ve namuslu kişi için: Kuvvet ve heybet Tüccar için: Mal çokluğu Çiftçi için: Ekin çokluğu Âlim ve sufiler için: Peygamber dostluğu Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak Padişah için: Asker Halk için: Kaygı
saç yolmak	Kadın için: Boşanmak ya da kocasının ölmesi Hasta için: Şifa bulmak Çiftçi için: Ekin biçmek
işenmez yere işemek	Kaygılı kişi için: Kaygıdan kurtulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Zengin kişi için: Mal kaybı
yerleşim yerine işemek	Yoksul için: Zengin olmak Hasta için: Şifa bulmak Gamlı kişi için: Sevinmek Vatanından uzak olan için: Vatanına dönmek Âlim ve kadı için: Görevinden kovulmak Halife için: Hasta olmak Tüccar için: Malının ziyan olması
saray	Erkek için: Kadın Kadın için: Erkek
camın kırılması	Evli erkek için: Karısını boşamak Bekar erkek için: Akrabalarından birinin ölümü
burnundan sümük gelmek	Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Hasta için: Şifaya bulmak

Rüya	Rüyanın Kişiyeye Göre Yorumu
şerbet içmek	Zenginler için: Hayırlı olaylar Fakirler için: Ölüm
şükretmek	Hasta için: Şifa bulmak Fakir için: Zengin olmak Tutsak için: Tutsaklıktan kurtulmak
şalvar bağı	Kadın için: Erkek Erkek için: Kadın Hamile kadın için: Kız çocuk doğurmak
kıyafetini sabunla yıkamak	Hasta için: Şifa bulmak Kaygılı kişi için: Kaygıdan kurtulmak Borçlu kişi için: Borcunun ödenmesi
suya gark olmak	Kâfir için: Müslüman olmak Günahkâr için: Tövbe etmek
soğan yemek	Hasta için: Ölüm Çıplak kişi için: Kıyafet
toprak	Hasta için: Ölüm
kara kıyafet	Padişah için: Hayırlı olaylar
ankâ (Bir tür saz)	Hasta için: Ölmek
ud çalmak	Âlim için: İnsanlara ilim öğretmek Cahil için: Ayıplanacak bir iş yapmak
kurban eylemek	Yoksul için: Zengin olmak Hasta için: Şifa bulmak Mahpus için: Hapisten kurtulmak Köle için: Özgürlüğüne kavuşmak Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak
konukluk etmek	Hasta için: Şifa bulmak Gamlı kişi için: Kederinden kurtulmak
Kâbe	Hasta için: Şifa bulmak Bir dileği olan kişi için: Duasının kabul olması
gemiye binip fırtınaya yakalanmak	Müşrik için: Müslüman olmak Korkusu olan kişi için: Güvenlik
güneşin batıdan doğması	Hasta için: Şifa bulmak Seferdeki kişi için: Seferden dönmek
kulakta zincirli küpe	Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak Bekar kadın için: Evlenmek
tahta	Hamile kadın için: Erkek çocuk doğurmak
Müslüman olmak	Kâfir için: Müslüman olmak ya da Müslümanları bir şeye ikna etmek
elde iki makas görmek	Erkek evladı olan kişi için: İkinci bir erkek evlat Kız evladı olan kişi için: İkinci bir kız evlat Bekar kişi için: Yeni bir kardeş
namazı eksik kılmak	Erkek için: Sefere çıkmak Kadın için: Hayız olmak

Rüya	Rüyanın Kişiyeye Göre Yorumu
bir pınardan akan su ile el-yüz yıkamak	Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi Günahkâr için: Tövbe etmek Esir için: Özgürlüğüne kavuşmak Mahpus için: Hapisten kurtulmak
güzel hava	Âlim için: Makama erişmek
yerin ayak altında dörülüp bükülmesi	Padişah için: Gördüğü yer kadar yere sahip olmak
yağmur	Misafir için: Kötü şeyler yaşamak
ırmak, havuz ya da deniz suyuyla yıkanmak veya kıyafet yıkmak	Kaygılı için: Kaygıdan kurtulmak Mahpus için: Özgürlüğüne kavuşmak Hasta için: Şifa bulmak Borçlu için: Borcunun ödenmesi

Tablo 1. Yorumu Sâilin Durumuna Göre Değişen Rüyalara

3.2.3. Rüyanın görüldüğü ve yorumlandığı zamanların tabire etkisi

Bir rüya yorumunun hakkıyla yapılabilmesi için söz konusu rüyanın zamanı ve mevsimi bilinmelidir. Her ne kadar çoğunlukla gündüz görülen rüyalar “salih rüyalar” olarak nitelendirilse de öğle vakti görülen rüyaların da önemi büyüktür. Eserde bu duruma Hz. Hüseyin’in rüyası örnek gösterilir. Buna göre Hz. Hüseyin Kufe şehrine giderken öğle namazından hemen önce uyuyakalır. Rüyasında Hz. Muhammed ona “Siz yolculuğa acele edersiniz, ecel sizi cennete daha hızlı götürür.” der. Hz. Hüseyin ise “Dünyaya dönmeye hacetimiz kalmadı ya Resûlullah.” diye cevap verir. Hakikaten de Hz. Hüseyin, öğle namazını kıldıktan kısa bir süre sonra şehit düşer:

Zirâ ki Hazret-i Hüseyin -radıyallahu ‘anh- Kûfe şehrine gelürken yolda öyle namazından öndin azacuk uyudu. Düşde gördü-ki Hazret-i Resûl -sallallahu‘aleyhivesellem- kendüye eydür: ¹⁵ اسرعون السيره و المناياتسرع بكم الى الجنة ya’ni siz gitmege tezlersiz ve ecel sizleri cennete tezleye turur. Pes Hazret-i Hüseyin eytdi: Dedüm ki “Yâ dede ve dahı dünyâya dönmege hacetimiz kalmadı”. Pes Hazret-i Resûl -sallallahu ‘aleyhivesellem- eytdi. ¹⁶ يا بني لا يذك من هالرجعه Bu esnâda Hazret-i Hüseyin -radıyallahu ‘anh- uyana gelüp öyle namâzın klup şehid düşdi (Gülşenî, 8a/2-9).

Bir rüyanın yorumu, görüldüğü mevsime göre değişebilir. Anlatıya göre bir adam rüyasında kendisine yetmiş yaprak verildiğini görünce Hz. Ebubekir bu rüyayı “yetmiş değnek” cezası olarak yorumlamıştır. Aynı adam bir süre sonra yine aynı rüyayı görmüş, bu sefer Hz. Ebubekir kendisine yetmiş bin gümüş müjdelemiştir. Sebebi ise basittir: İlk rüyanın görüldüğü mevsimde ağaçlar çıplaktır, değneğe işaret etmektedir. İkinci rüya görüldüğünde ise ağaçlar meyve vermektedir ve bu meyveler kazanca işaret eder:

Delîl oldur ki Hazret-i Ebubekir’den bir kimesne bir düş su’âl etdi. Ol düş budur ki “Bir ağaçdan yetmiş dâne yaprak verdiler.” dedi. Ebu Bekir Sıddık -radıyallahu ‘anh- eytdi: “Sana yetmiş ağaç uracaklardır.” dedi. Hem ol haftada ol kişiyeye yetmiş ağaç urdılar. Ve ol kişi bu düşü bir dahı gördi ve Ebubekir Sıddık’a yine vardı, su’âl etdi. Ve Ebubekir Sıddık -r.d.- eytdi: “Bu yılda sana yetmiş bin akçe erişecekür.” dedi. Ve ol kişi eytdi: “Yâ emirü’l-mü’minîn bu düşü bana bildür ki evvel görüp huzûruna geldüm. Yetmiş ağaç urulacakdur dediniz hem öyle vâkı’ oldı. Şimdi yine görüp huzûruna geldüm yetmiş bin akçe vâsıl olur deyü buyurdınız.” Ebubekir Sıddık hazretleri buyurdılar: “Ey kişi evvel ol düşü ki görüp söyledüğün hazân vakti idi ki ağaçlar yapragın döker idi ve bu kerre görüp

¹⁵ Anlamı: “İyi amellerinizi hızlandırın çünkü ölümler sizi hızla cennete götürür.” Bu kısım, Dr. Shaymaa Emad Yahya tarafından tercüme edilmiştir.

¹⁶ Anlamı: “Ey evladım, mutlaka geri dönmen gerekiyor.” Bu kısım, Dr. Shaymaa Emad Yahya tarafından tercüme edilmiştir.

söyledüğün vakt bahâr faslıdır ki ağaçlar yaprak getirdiği vakittir. Sehâ-[y]ı kudret vaktidir (Gülşenî, 10b/24-11a/9).

Rüyaların gerçekleşme hızı da görüldüğü vakte bağlıdır. Buna göre gecenin öncesinde görülen düşün gerçekleşmesi için kırk gün, gece yarısında görülen düşün gerçekleşmesi için otuz gün, gecenin sonunda görülen düşün gerçekleşmesi için ise bir yıla ihtiyaç vardır:

Ve ba'zılar eydür gecenün evvelinde görülen düşün te'vili kırk yıla dek gider. Ve yarım gecede görülen düşün te'vili otuz yıla dek gider. Ve gecenün âhîrinde görülen düşün te'vili bir yıla dek gider (Gülşenî, 8a/21-23).

Rüya, güneşin doğduğu ve battığı zamanlar ile öğle vaktinde yorumlanmamalıdır. Düşünü yorumlatmak isteyen kişi muabbirin huzuruna gün doğumunda ya da batımında, yağmurda, karda ya da çok kapalı havalarda gelmemelidir. Düşün yorumlanması için en uygun zaman sabah saatleridir. Eserde de düşün yorumlanacağı saatlerin “şerif saatler” olması gerektiği belirtilmiş, günlere göre rüyaların nelere işaret ettiği belirtilmiştir. Buna göre cumartesi, pazartesi ve salı günlerinin evvelinde sorulan rüyalar şerre; pazar, çarşamba, perşembe ve cuma günlerinin evvelinde sorulan rüyalar hayra delalet eder. Bunun sebebi ise günler ile gezegenlerin ilişkileridir:

Ve dahî düş söylendiği vakitler şerîf sâ'atler gerektir. Şenbe gününün evvelinde su'âl olunan şerre delâlet eder. Zîrâ ki şenbe gününün sâ'ati rîhle te'allukdur. Ve eger yekşenbe gününün evvelinde su'âl etse hayra delâlet eder. Zîrâ ki anun sâ'ati Şems'e te'allukdur. Ve eger düşenbe gününün evvelinde su'âl etse anun evvel sâ'ati Ay'a te'allukdur, kayguya ve fitneye ve endişeye delâlet eder. Ve eger seşenbe gününün evvelinde su'âl etse yaramaza delâlet eder. Zîrâ ki anun evvel sâ'ati Ay'a te'allukdur. Hûd ve Semûd ve Ashâb-ı Res kavmin ol gününün evvelinde helâk etmişler ve eger çehârşenbe gününün evvelinde su'âl etse hayra delâlet eder. Zîrâ ki anun evvel sâ'ati 'Utârid'e te'allukdur.¹⁷ Ve eger pencşenbe gününün evvelinde su'âl etse sa'âdete ve eyüliğe ve şâdlığa ve hayra delâlet eder. Zîrâ ki anun evvel sâ'ati Müşterî'ye te'allukdur. Ve eger cum'a gününün evvelinde su'âl etse şerefe ve sa'âdete delâlet eder. Zîrâ ki anun ol sâ'ati Zühre'ye te'allukdur (Gülşenî, 13b/19-14a/5).

Dolayısıyla rüyanın görüldüğü ve yorumlandığı zaman dilimlerinin, tabirine doğrudan tesiri vardır. Rüyanın gün içinde ne zaman görüldüğü rüyanın gerçekleşme hızını etkilerken rüyanın görüldüğü mevsim doğrudan tabirini etkilemektedir. Ayrıca rüya rastgele bir vakitte yorumlanmamalı, “şerif saatler”e dikkat edilmelidir.

3.2.4. Rüyanın yorumlandığı mekân

Rüya yorumcusu, yorum esnasında çevreyi gözlemlemeli ve yorumu etkileyecek bir işaret olup olmadığına dikkat etmelidir. Bu noktada en çok verilen örnek bir karganın ötmesi, bir köpeğin ya da atın çevreden geçmesidir. Gülşenî de tabirnamesinde bu unsura değinmiş, rüya yorumu esnasında çevrede bir at, katır ya da eşeğin görülmesinin hayra işaret ederken karga sesi duyulmasının kimi zaman hayra kimi zaman şerre işaret ettiğini aktarmıştır. Eğer karga iki ya da beş kere ötse şerre, dört ya da altı kere ötse hayra delalet eder. Eserde bir kişi Abdullah İbn Abbas'tan rüyasının yorumlanmasını ister. O sırada çevrede bir karga öter ve uçup gider. Abdullah İbn Abbas bu düşü kötüye yorar. Aynı hafta düşü gören kişinin evine hırsız girer.

'Abdullah İbn 'Abbâs'dan su'âl ederken bir kara karga âvâz etdi ve uçdı. 'Abdullah İbn 'Abbâs eytdi: “Bu düş mazarrata ve şerre delâlet eder.” dedi. Ol haftada ogrılar anun evine girüp ol gece sirkat eylediler. 'Abdullah İbn 'Abbâs yârânlarına eytdi: “Sizlere demedüm mi? Düş ta'bîr etdiğüm vakitte kara karga âvâz etdi. Şerre ve mazarrata delâlet eder dedim. İşte vâkı' oldı.” dedi. Ve eger kara karga iki kere âvâz etse şerre, mazarrata delâlet eder. Ve eger dört kere âvâz etse düş hayra ve eyüliğe delîl ola. Ve eger beş kere âvâz etse üzerinde âvâz etdği âdemün helâkına delâlet ede. Ve eger altı kere

¹⁷ te'allukdur: te'allukdur 14a/2.

âvâz etdi olsa hükm eyüye delâlet edüp her ne maksûdı ki vardur müyesser ola (Gülşenî, 8b/7-16).

Eserde rüyanın yorumlandığı mekânın rüya yorumuna etkisi; muabbir, sâil ve zamanın etkisine nazaran sınırlı işlenmiş, bu konuda başka bir örnek verilmemiştir.

Sonuç

Tabirnameler, sadece rüyaların kaydedildiği metinler değil aynı zamanda içerdiği dini ve sosyolojik veriler ile okuyucuyu dönemin inanç ve eğilimleri hakkında bilgilendiren folklorik metinlerdir. Üstelik ortaya koydukları motif-anlam ilişkileri ve içerdikleri hikâye örnekleriyle Osmanlı dönemi kurgusal metinleri ve edebiyat araştırmaları için de bir kaynak oluşturur.

Rüya, tabirnamelerde bir bilim dalı olarak ele alınır ve genellikle mukaddime bölümlerinde bu bilim dalı hakkında okuyucuya bilgiler verilir. Buna göre rüyalar, ilahi bir mesaj olabilecekleri gibi psikolojik ve fizyolojik bir durumun sonucu da olabilir. Ayrıca hiçbir rüyanın standart bir yorumu yoktur ve rüya yorumunda önem arz eden belli başlı unsurlar vardır. Bunlardan ilki muabbirin, yani rüyayı yorumlayanın, vasıflarıdır. Muabbir cahil biri olmamalı ve gerek yorum öncesi gerek yorum esnasında birçok detaya dikkat etmelidir. Muabbir titizlikle seçilmelidir. Zira bir rüya ilk olarak nasıl yorumlanırsa öyle vuku bulacaktır.

Bir diğer önemli unsur ise sâilin, yani rüyayı görenin, rüyası hakkındaki tutumudur. Sâil; kesinlikle rüyası hakkında yalan söylememeli, gördüğü rüyaya göre bazı dualar okumalı ve muabbirin huzuruna öyle gelmelidir. Sâilin maddi durumu, dinî inancı, toplumsal statüsü ya da cinsiyeti yorum üzerinde doğrudan etkilidir. Ayrıca herkesin rüyası eşit derecede önemli değildir. Bu noktada rüyası en makbul kişiler padişahlardır. Buna karşın kölelerin, fakirlerin ya da ahlaki bozuk kişilerin rüyalarına itibar edilmez.

Zaman, rüya yorumunda iki farklı yönden dikkate alınmalıdır. Rüyanın görüldüğü zaman dilimi rüyanın gerçekleşme hızını, rüyanın görüldüğü mevsim ise rüyanın yorumunu etkilemektedir. Ayrıca rüya tabiri günün her vakti yapılmamalı, “şerif saatler”e dikkat edilmelidir.

Çevresel faktörler, rüya yorumunda dikkat edilmesi gereken başka bir unsurdur. Bir hayvanın geçişi ya da ötüşi gibi durumlar rüya yorumunun seyrini değiştirebilir. Bu noktada bazı hayvanlar uğurlu kabul edilirken bazıları ise uğursuz kabul edilir.

Kaynakça / References

- Abdülaziz ed-Debbağ. (1976). *El-İbriz, Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat* (C. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Demir Kitabevi
- Ahmed Müsellem el-Gülşenî. *Tabirname*. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 42 Kon 3407.
- al-Bukhari. *Sahih al Bukhari*. <https://sunnah.com/bukhari/91> Erişim tarihi: 12.07.2026
- Balaban, A. (2014). Türkçe Yazma Tabirnameler. *Dil ve Eğitim Edebiyat Dergisi* (9), 199-126.
- Büyükkşekerci, A. (2019). *Şeyh Ali'ye Ait Bir Tabirname* (Yayın no: 584663) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Büyükkşekerci, A. ve Yılmaz Önder, S. (Nisan 2022). Şeyh Ali'nin Tabirnamesi'nde Rüya Türleri ve Hayvan Motifleri. *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (2) 87-108.
- Çelebi, İ. (2018). "Rüya" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 35:306-309. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruya>. Erişim tarihi: 15.12.2025.
- Demirhan Erdemir, A. (1989). "Ahlât-ı Erbaa," Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 2:24. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlat-i-erbaa>. Erişim tarihi: 16.12.2025.
- Günay, U. (2011). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları.
- Ibn Majah. *Sunan Ibn Majah*. <https://sunnah.com/ibnmajah/35> Erişim tarihi: 12.07.2026.
- Kavas, İ. (2018). Antik Akdeniz'de Bir Rüya Tabirleri Derlemecisi Artemidorus Daldianus ve Eseri Oneirokritikon. *Antalya Kitabı: Selçuklu'dan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya* (s.590-597). Konya: Palet Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim*, <https://kuran.diyanet.gov.tr/> Erişim tarihi: 15.12.2025.
- Kurt, S ve Kurt, B. (Nisan, 2015). Türk Devlet Kültüründe Rüya. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 239-246.
- Oberhelman, S. M. (2018). *Bizans'ta Rüya Tabirnameleri* (A. Akgün, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Osmanoğlu, Ömer (2017). Aristoteles'in Rüya Teorisi ve "Rüyalar Üzerine" Adlı Eserinin Çevirisi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (4), 139-173.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma Tevrat, Zebur, İncil. (2002). Kitabı Mukaddes Yayınları.
- Sarıkaya, E. (2014). *Eski Türk Edebiyatında Rüya: Başlangıçtan XV. Asra Kadar* (Yayın no:377588) [Yayınlanmış Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Schimmel, A. (2005). *Halifenin Rüyaları* (T. Erkmén, Çev.). Kabalcı Yayınları.
- Schwarz, P. (1913). Traum und Traumdeutung bei Abdalgani an-Nabulusi. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* (67), 473-493.
- Şimşek, S. (2016). *Edirneli Şeyh Ahmed Müsellem el-Gülşenî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divan'ı*. İstanbul: Buhara Yayınları.
- Yusuf Has Hacib. (2008). *Kutadgu Bilig* (R. R. Arat, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Yücel, A. (1999). "İbn Sîrîn" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 20: 358-359. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sirin>. Erişim tarihi: 03.12.2025.
- Yüksel, H. A. (1996). *Türk İslâm Tasavvuf Geleneğinde Rüya*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.